

Яніна ОВСЯННІКОВА

начальник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

Валентин КЕРДИВАР

старший науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України, доктор з філософії зі спеціальності «Психологія»

**ФЕЙКИ ЯК ВИД ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЗБРОЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ
(НА ПРИКЛАДІ МІСТА ХАРКОВА)**

З 24 лютого 2024 року Україна стикається з новими викликами та загрозами, пов'язаними з посиленням військової активності росії, а саме – із повномасштабною війною та негативними діями її союзників. Одним із найважливіших інструментів у цих нових умовах стає поширення фейків, спрямованих на дезінформацію та маніпулювання громадською думкою.

Фейки – це неправдива, маніпулятивна інформація, що розповсюджується з метою вводити людей в оману, впливати на громадську думку, створювати паніку або досягати інших цілей [1, с. 185]. У контексті війни фейки використовуються як інструмент військової пропаганди та інформаційної війни. Розповсюджуються вони через різноманітні канали, такі як соціальні мережі, ЗМІ, підроблені документи тощо.

Фейки можуть набувати різних форм, зокрема містити фальшиві новини, маніпулятивні фотографії та відео, підроблені документи тощо.

Під інформаційною зброєю розуміємо будь-які засоби і методи використання інформації з метою досягнення стратегічних або тактичних цілей під час війни [2, с. 56]. Вона може використовуватися для маніпулювання громадською думкою, зниження бойового духу противника, дестабілізації ситуації в країні або впливу на рішення політичних чи військових лідерів.

Наведемо декілька прикладів, щоб дати розуміння впливу фейків на

психоемоційний стан мешканців Харкова:

Фейки щодо злочинів військових або окремих груп. Широке поширення фейків про злочини, вчинені військовими або окремими військовими формуваннями, може призвести до збільшення напруги в місті та зниження підтримки серед місцевого населення.

Зокрема, п'яні офіцери ледь живцем не спалили мобілізованого з Харкова військовослужбовця на честь т. зв. «Масляної». Російська пропаганда зазначає, що військовослужбовця облили бензином і підпалили, але через деякий час його загасили і відправили до шпиталю.

Окупанти поширили фейк про те, що життя у південних околицях Харкова перетворилося на жах, оскільки українські військові з артилерії б'ють по житлових кварталах.

Городяни почули інформацію, що військові вчинили напад на мирне населення у Харкові, забравши життя беззахисних мешканців.

Фейки про бойові дії. Посиленням фейків про наближення ворожих військ або про перемоги власних військ можна створити паніку серед населення та призвести до масового виходу людей на вулиці або до евакуації.

Пригадаємо, 24 лютого 2022 року російські пропагандисти одразу почали заявляти, що Харків повністю оточений та армія рф взяла місто. Тоді буквально за кілька днів із міста виїхала більша частина мешканців, рятуючись від обстрілів. Зараз же мережею шириться інформація, що люди нібито знову масово виїжджають з Харкова, вже у 2024-му. А кілька днів тому у соцмережах активно поширилося повідомлення нібито від імені ДСНС України, в якому харків'ян закликають виїхати з міста до 15 квітня «у зв'язку із можливим оточенням ворога».

Наступний вкид про те, що співробітників одного із Харківських депо вимагають звільнитися та евакуюватися у Тернопіль для подальшого працевлаштування. Наразі рашистські ЗМІ посилались на Телеграм-канал без назви, якому нібито надав інформацію один із водіїв. Фейк розповсюдився тоді, коли Харків оговтувався після масованого обстрілу по енергетичній інфраструктурі.

У різних каналах шириться інформація, що у Харкові нібито зруйнована абсолютно вся критична інфраструктура і місто практично паралізоване. Електроенергію дають на дві години на добу, а подача води на три-чотири години. Телеграм-канали спекулювали та спекують інформацією, проте реальна картина у Харкові зовсім інша.

Також була опублікована в соціальних мережах фейкова інформація щодо евакуації з Харкова владних установ, родин військових та інших.

Фейки про гуманітарну ситуацію. Розповсюдження фейків щодо нестачі продуктів харчування, медикаментів та інших життєво важливих речей може спричинити паніку серед мешканців міста та створити соціальну напругу.

Наприклад, у Харківському районі вже 3 тижні не дають гуманітарну допомогу, людей реально морять голодом, влада сказала затягнути ремені, не ходити і нічого не просити.

Фейки про здоров'я та екологію. Розповсюдження фейків щодо радіаційної, хімічної чи біологічної загрози може призвести до паніки та масової евакуації мешканців.

«З водою в місті щось трапилося, ні в якому разі її не можна використовувати в їжу або чай навіть кип'яченою, – таке фейкове повідомлення було розіслано в Viber. – Перевищення амонію втричі по всьому Сіверському Дінцю, причина невідома».

Зазначимо, що фейки негативно впливають на психоемоційний стан мешканців міста. В умовах сьогодення постійне зіткнення з неправдивою, перекрученою інформацією може викликати паніку, стрес, тривожність та відчуття небезпеки. Тому важливо забезпечувати доступ до достовірної інформації та надавати підтримку у формі медіаосвіти, яка допоможе розрізнити правдиву інформацію від фейкової. Це дозволить цивільному населенню зберігати спокій та приймати обґрунтовані рішення в кризових умовах.

Список використаних джерел:

1. Мудра І. Поняття «фейк» та його види у ЗМІ. Теле- та радіожурналістика. Випуск 15. 2016. С. 184–188.
2. Хорошко В., Хохлачова Ю., Пірцхалава Т., Іванченко І. Інформаційна зброя як інструмент інформаційної війни. Захист інформації. Том 24. №2. 2022. С. 50-58.

Тетяна ОГАРЄНКО

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук,
доцент

Віталій ДМИТРУК

директор Кіровоградського
обласного інституту
післядипломної
педагогічної освіти імені
Василя Сухомлинського, кандидат
філологічних наук, доцент

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ПОКАЗНИК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ

Становлення демократичної держави можливе за умови демонстрації членами суспільства громадянської позиції, що виявляється у ставленні людини до своєї країни.